

การพัฒนาแบบประเมินเพื่อการ วินิจฉัยธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ ทางการแพทย์แผนไทย

สุชาติพิทย์ มหาเจริญศิริ พทป.บ., แม้นมาศ วรณภูมิ วท.ม., อรุษา ธรรมเสริมสร้าง ประ.ด. (เภสัชวิทยา)

สร้อยศรี เอี่ยมพรชัย พทป.บ., ประวิทย์ อัครเสรินทร์ พ.บ., ทวี เลหาพันธ์ พ.บ.

สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร 10700.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาและพัฒนาแบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่มีคุณภาพและตรงตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทยในคัมภีร์

วิธีการ: รวบรวมเนื้อหาในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับธาตุเจ้าเรือนจัดทำเป็นแบบประเมิน ทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา จากผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมไทย 3 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับคำถามและคำตอบ (Index of Item – Objective Congruence (IOC)) ข้อที่คะแนน IOC <0.5 จะนำมาปรับปรุงหรือตัดออกแล้วจึงให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเดิมทดสอบซ้ำ

ผลการศึกษา: แบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่อ้างอิงตามคัมภีร์วรัญชโรศารและหนังสืออายุรเวทศึกษาเมื่อทดสอบค่า IOC พบว่ามีข้อที่คะแนนน้อยกว่า 0.5 จำนวน 11 ข้อ จึงปรับปรุงและทดสอบซ้ำจนได้คะแนน IOC >0.5 ทุกข้อ ยกเว้นลักษณะของฟันและข้อต่อ ที่ตัดออก เนื่องจากไม่สามารถจำแนกเป็นลักษณะเฉพาะของธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะได้ ทำให้ได้แบบประเมินทั้งสิ้น 33 ข้อ แบ่งเป็นลักษณะบุคลิกที่แสดงออก 25 ข้อ และลักษณะพฤติกรรม 8 ข้อ

สรุป: แบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้วิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะได้สอดคล้องกับองค์ความรู้เดิมแต่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สะดวกในการใช้ และเป็นแนวทางเดียวกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการรักษาและการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานวิจัยทางการแพทย์แผนไทย

คำสำคัญ: ธาตุเจ้าเรือน; แบบประเมิน; การแพทย์แผนไทย

Abstract: The development of evaluation form for present body elements (Present Dhat Chao Ruean) diagnosis in Thai Traditional Medicine
Suthatip Mahajaroensiri, B.ATM., Manmas Vannabhum M.Sc., Onusa Thamsermsang, Ph.D. (Pharmacology), Sroysri lampornchai, B.ATM., Pravit Akarasereenont, M.D., Ph.D., Tawee Laohapand, M.D.
Center of Applied Thai Traditional Medicine, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University, Bangkok 10700, Thailand.
Siriraj Med Bull 2017;10: 65-73

Objective: To investigate and develop a pDCR questionnaire based on Thai traditional medicine scriptures and textbooks and verify its content validity.

Methods: TTM's scriptures and textbooks which contained a detailed description of pDCR were reviewed. The questionnaire was piloted using 3 TTM specialists. The content validity and consistency were tested using the item-objective congruence (IOC) calculation. Questions with IOC <0.5 were edited or excluded. A second version of the questionnaire was retested using the same 3 specialists.

Results: The Worayokasan scripture and the Ayurvedic Medicine textbook were used in the study. There were 11 questions with IOC <0.5. These were revised and subsequently achieved IOC > 0.5, except 2 which were excluded, yielding a total of 33 parameters, 25 personal and 8 behavioral. The excluded questions were dental and joint characteristics which were difficult to evaluate and did not reflect pDCR.

Conclusion: The knowledge base used to develop this pDCR questionnaire is consistent with traditional knowledge. Its systemic format is easy to understand and applicable to clinical practice. Additionally, the preliminary results suggest that it is valid and may have potential benefits in education and research for the advancement of Thai traditional medicine.

Keywords: Dhat Chao Ruean; body element; questionnaire; Thai Traditional Medicine

บทนำ

การแพทย์แผนไทยกล่าวว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย 4 ธาตุ คือ ธาตุดิน (ปถวีธาตุ) ธาตุน้ำ (อาโปธาตุ, เสมหะ) ธาตุลม (วาโยธาตุ, วาตะ) และธาตุไฟ (เตโชธาตุ, ปิตตะ)¹ โดยมีธาตุดินเป็นธาตุหลักหรือโครงสร้างและอวัยวะของร่างกาย ธาตุน้ำคือของเหลวที่อยู่ในร่างกาย ธาตุลมคือพลังงานที่ควบคุมการเคลื่อนไหว และธาตุไฟคือธาตุที่ทำให้ความร้อนภายในร่างกาย^{2,3} ซึ่งธาตุน้ำ ลม ไฟ เรียกรวมกันว่าตรีธาตุ มีหน้าที่ควบคุมสมดุลการทำงานของร่างกาย เมื่อใดที่ธาตุใดธาตุหนึ่งเกิดความผิดปกติหรือเสียสมดุล คือทำงานมากเกินไป (ธาตุกำเริบ) ทำงานน้อยเกินไป (ธาตุหย่อน) หรือทำงานบกพร่องไป (ธาตุพิการ) จะทำให้เกิดโรคหรือความเจ็บป่วยขึ้น²

ในร่างกายแต่ละบุคคลจะมีสัดส่วนของธาตุทั้ง 4 ไม่เท่ากัน โดยมีธาตุใดธาตุหนึ่งเป็นหลัก เรียกว่าธาตุเจ้าเรือน¹ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ธาตุเจ้าเรือนกำเนิด หมายถึงธาตุที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด³ แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่

อายุ ฤดูกาล กาลเวลา ถิ่นที่อยู่ และมูลเหตุการเกิดโรคที่เกิดจากพฤติกรรม^{1,2} ส่วนธาตุเจ้าเรือนอีกประเภทหนึ่ง คือ ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ หมายถึงธาตุที่แสดงออกจากบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคลที่เปลี่ยนแปลงจากอิทธิพลของตรีธาตุ⁴ ซึ่งแบ่ง เป็น 3 ลักษณะหลัก คือ วาตะ ปิตตะ และเสมหะ และอาจมีการผสมระหว่าง 2 หรือ 3 ลักษณะด้วยกัน ทำให้โดยรวมแล้วบุคคลสามารถแสดงปกติลักษณะแตกต่างกันได้ทั้งสิ้น 7 ลักษณะ โดยจำแนกจากผลรวมการวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละบุคคล ได้แก่ รูปร่าง ผิวกาย เส้นผม นิสัย อารมณ์ พฤติกรรม และสุขภาพ⁴ ซึ่งธาตุปกติลักษณะนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการเจ็บป่วยที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การรักษาที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล¹

การรักษาโรคด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยจะพิจารณาตามที่ตั้งแรกเกิดของโรค หรือเรียกว่า สมุฏฐานของโรค⁵ โดยส่วนหนึ่งมาจากความผิดปกติของธาตุ ดังที่กล่าวในหนังสืออายุรเวทศึกษาว่า

“ตรีโทษอันใดมากเป็นเจ้าเรือนเด่น เมื่อเวลาเจ็บไข้ มักมีอาการมากไปในทางนั้น”⁴ การรักษาจึงต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ธาตุ คือธาตุเจ้าเรือนกำเนิด และธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ โดยธาตุเจ้าเรือนกำเนิดจะวินิจฉัยจากเดือนเกิด และธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะจะวินิจฉัยจากลักษณะบุคลิกและพฤติกรรม ยิ่งเมื่อเจ็บป่วยด้วยธาตุที่ตรงกับธาตุเจ้าเรือนแล้ว อาการหรือการดำเนินโรคนั้นจะแสดงอาการรุนแรงรักษาได้ยาก จำเป็นต้องแก้ที่ธาตุเดิมก่อนจึงจะทำให้หายป่วยใช้ได้²

ปัจจุบันการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะมีความหลากหลายและไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน แพทย์แผนไทยบางส่วนวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะโดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัว หรืออ้างอิงจากหนังสือที่ถอดข้อความจากคัมภีร์มาไม่ครบทุกส่วน ทำให้การวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากคนใช้คนเดียวกันอาจถูกวิเคราะห์เป็นธาตุที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การวินิจฉัยหรือรักษาที่ต่างกัน ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ได้พัฒนาแบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะทางการแพทย์แผนไทย เพื่อให้ได้เครื่องมือในการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่มีคุณภาพ มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ให้การวิเคราะห์แต่ละครั้งเป็นแนวทางเดียวกัน เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยในการวินิจฉัย และนำไปสู่การรักษาโรคด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยที่เหมาะสมในแต่ละบุคคล

วัตถุประสงค์และวิธีการ

รูปแบบการศึกษา

สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนการดำเนินงาน (รูปที่ 1) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการประเมินธาตุเจ้าเรือนตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย

1.1 ธาตุเจ้าเรือนกำเนิด ศึกษาจากคัมภีร์ประถมจินดา ในตำราการแพทย์แผนไทยเดิม (แพทยศาสตร์สังเคราะห์ฉบับอนุรักษ) เล่มที่ 1 ซึ่งแบ่งโดยใช้เดือนปฏิสนธิในครรภ์มารดา นำข้อมูลมาจัดในรูปแบบของเดือนเกิดตามปฏิทินของไทยและสากล

1.2 ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ ศึกษาจากคัมภีร์วโรยคสาร ในหนังสือแพทย์ศาสตร์สังเคราะห์ เล่ม 2 และหนังสืออายุรเวทศึกษา ซึ่งอยู่ในรูปแบบร้อยแก้ว

และใช้ศัพท์แพทย์แผนไทย รวมถึงการรวบรวมหลักการและแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมแผนไทย ในการประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะมาเรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบประเมิน ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ธาตุเจ้าเรือนกำเนิดในรูปแบบตาราง และธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่มีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์แบบประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมแผนไทย สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล และมีประสบการณ์ด้านการงานเวชกรรมแผนไทยไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยไม่มีการหารือระหว่างกันเพื่อให้ความเห็นโดยอิสระ พิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์หรือคำถามกับคำตอบเป็นรายข้อ (ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC)⁶ พิจารณาคำถามคำตอบแต่ละข้อมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ โดย “+1” หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้อง “0” หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้อง และ “-1” หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่มีความสอดคล้อง จากนั้นนำคะแนนมาเข้าสู่การคำนวณเพื่อหาค่า IOC ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

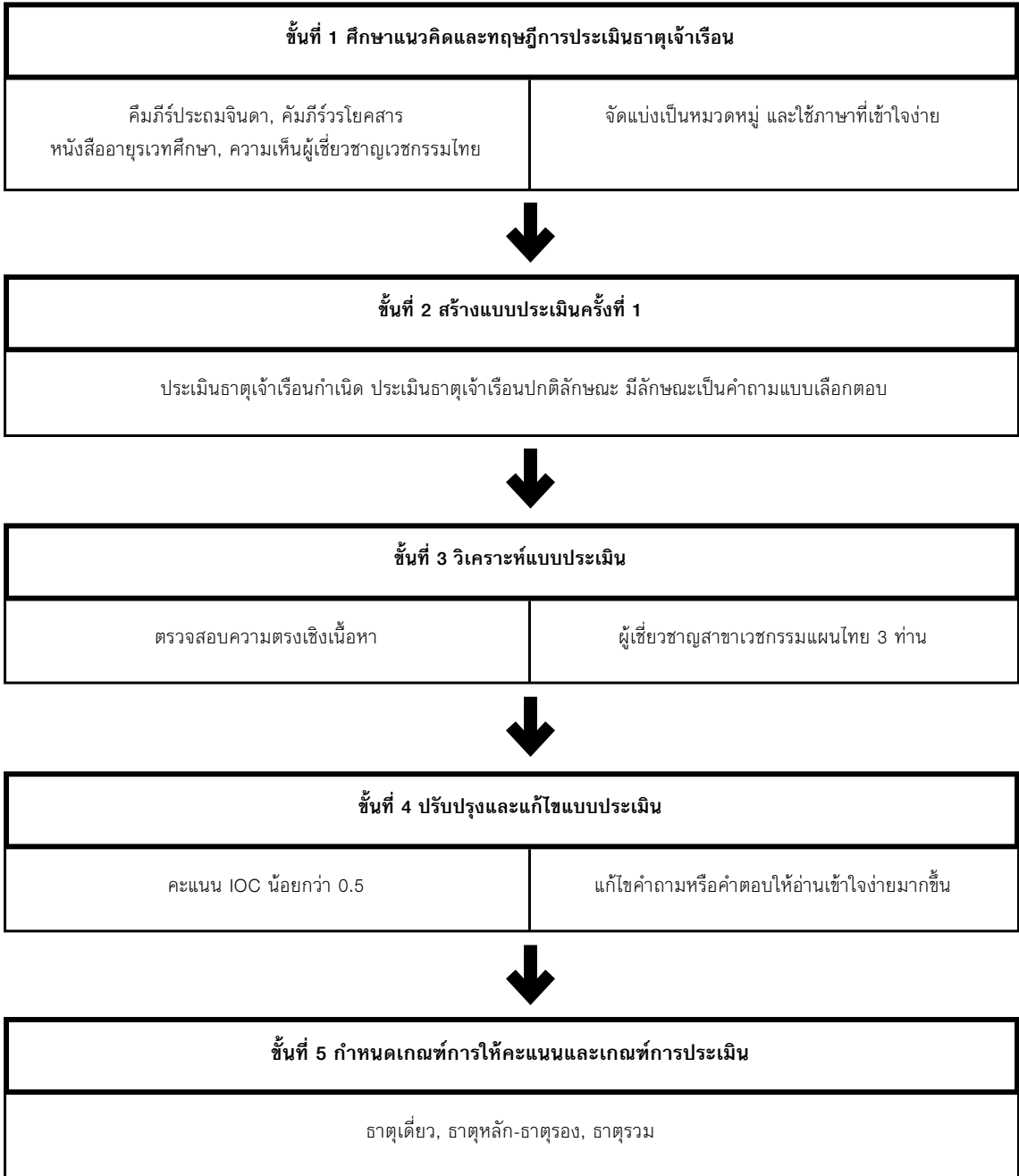
เมื่อ IOC คือ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับคำถามคำตอบ

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงและแก้ไขแบบประเมิน โดยคำตอบที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 สามารถนำคำถามนั้นมาใช้ได้ แต่ถ้าค่า IOC น้อยกว่า 0.5 ต้องแก้ไขหรือตัดคำถามข้อนั้นออก ซึ่งผู้วิจัยจะรวบรวมข้อเสนอนี้จากผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมแผนไทยทั้ง 3 ท่านเดิม มาปรับปรุงแล้วจึงให้พิจารณาอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เพื่อแบ่งธาตุ เจ้าเรือนปกติลักษณะออกเป็น 7 ลักษณะ

รูปที่ 1 แผนภูมิรูปแบบการศึกษา

ผลการศึกษา

1. แบบประเมินที่พัฒนาจากการรวบรวมองค์ความรู้

1.1 ธาตุเจ้าเรือนกำเนิดตามคัมภีร์ประถมจินดาสามารถนำมาอธิบายธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเทียบกับเดือนเกิดในปฏิทินไทยและปฏิทินสากล ดังนี้ ผู้ที่เกิดเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ มีธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเป็นธาตุไฟ ผู้ที่เกิดเดือนมีนาคม-พฤษภาคม มีธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเป็นธาตุดิน ผู้ที่เกิดเดือนมิถุนายน-สิงหาคม มีธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเป็นธาตุน้ำ และผู้ที่เกิดเดือนกันยายน-พฤศจิกายนมีธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเป็นธาตุดินดังแสดงตารางที่ 1

1.2 ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะตามคัมภีร์วรัชโยคสารและหนังสืออายุรเวทศึกษา สามารถนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะบุคลิกจำนวน 25 ข้อ และลักษณะพฤติกรรมจำนวน 8 ข้อ รวมทั้งสิ้น 33 ข้อ โดยเป็นคำถามและคำตอบ เช่น คำถามรูปร่าง จะมีตัวเลือกคำตอบ ดังนี้ ผอมบาง, ปานกลาง, น้ำหนักมาก ซึ่งแสดงถึงลักษณะบุคลิกของธาตุวาตะ, ปิตตะ, เสมหะตามลำดับ เป็นต้น ดังแสดงตารางที่ 2

2. ผลวิเคราะห์คุณภาพของแบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ

การประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมแผนไทย พบว่ามีค่า IOC ในการทดสอบครั้งที่ 1 ในข้อ สีมัว สีมม เหงื่อ กลิ่นตัว รูปร่างของฟัน สีฟัน ลักษณะของฟัน ความแข็งแรงของข้อต่อ รูปร่างข้อต่อ ลักษณะการพูด และน้ำเสียง มีค่าน้อยกว่า 0.5 จากคำตอบที่ไม่ชัดเจน เช่น ลักษณะการพูดฟัง ซึ่งผู้ทำแบบประเมินอาจไม่เข้าใจทำให้ตอบได้ไม่ตรงจุดประสงค์ จึงมาปรับปรุงซึ่งผลการทดสอบแบบประเมินครั้งที่ 2 พบว่า ค่า IOC มากกว่า 0.5 และตัดคำถามออก 2 ข้อ คือ ลักษณะของฟันและรูปร่างข้อต่อ เนื่องจากในคัมภีร์ระบุลักษณะไว้เพียงบางธาตุ เช่น เสมหะมีข้อต่อขนาดใหญ่ แต่ธาตุอื่นไม่ระบุจึงไม่สามารถนำรูปร่างข้อต่อมาจำแนกลักษณะเฉพาะของธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะได้ดังแสดงตารางที่ 2

3. ผลการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนและเกณฑ์การประเมิน

แบบประเมินที่ได้จะถูกนำมารวมคะแนน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ผลรวมคะแนนของธาตุที่เป็นวาตะ: ปิตตะ: และเสมหะ จากนั้นจะคำนวณคะแนนเป็นร้อยละของธาตุนั้น ๆ จากผลรวมคะแนนทั้งหมดมาประเมินธาตุเจ้าเรือน โดยแบ่งเป็นเกณฑ์ดังนี้ (ตารางที่ 3)

1) คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 50 เพียงธาตุเดียว จะวิเคราะห์เป็นธาตุเดียว ซึ่งหมายถึงมีธาตุเจ้าเรือน 1 ธาตุเป็นหลัก ซึ่งผลการวิเคราะห์จะได้ 3 ประเภท ได้แก่ วาตะ ปิตตะ หรือเสมหะ อาทิเช่น วาตะ: ปิตตะ: เสมหะ มีคะแนน 60: 20: 20 หมายความว่า เป็นธาตุเดียวโดยมีวาตะเป็นธาตุเจ้าเรือน

2) คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 ทั้งหมด โดยไม่มี 2 ธาตุที่มีคะแนนมาก จะวิเคราะห์เป็นธาตุหลัก-รอง ซึ่งหมายถึงมีธาตุเจ้าเรือน 1 ธาตุเป็นหลัก และมีธาตุเจ้าเรือน 1 ธาตุเป็นรอง โดยธาตุที่มีคะแนนมากที่สุดจะกำหนดเป็นธาตุหลัก ส่วนธาตุที่มีคะแนนรองลงมาและมีคะแนนมากกว่าร้อยละ 50 ของธาตุหลักจะกำหนดเป็นธาตุรอง ซึ่งผลการวิเคราะห์จะได้ 2 ธาตุ คู่กัน มี 6 ประเภท ได้แก่ วาตะ-ปิตตะ, ปิตตะ-วาตะ, วาตะ-เสมหะ, เสมหะ-วาตะ, ปิตตะ-เสมหะ, เสมหะ-ปิตตะ อาทิเช่น วาตะ: ปิตตะ: เสมหะ มีคะแนน 45: 35: 20 หมายความว่าธาตุเจ้าเรือนเป็นวาตะ-ปิตตะ โดยวาตะเป็นธาตุหลัก ปิตตะเป็นธาตุรอง

3) คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 ทั้งหมด โดยทั้ง 3 ธาตุมีคะแนนใกล้เคียงกัน จะวิเคราะห์เป็นธาตุรวม ซึ่งผลการวิเคราะห์จะได้ 1 ประเภท คือ วาตะ-ปิตตะ-เสมหะ เป็นธาตุเจ้าเรือน อาทิเช่น วาตะ: ปิตตะ: เสมหะ มีคะแนน 35: 35: 30 หมายความว่าธาตุเจ้าเรือนเป็นวาตะ-ปิตตะ-เสมหะ

ตารางที่ 1 ธาตุเจ้าเรือนกำเนิดตามคัมภีร์ประถมจินดา

ธาตุเจ้าเรือนกำเนิด												
เดือนปฏิสนธิ	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	41
เดือนเกิดไทย	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
เดือนเกิดสากล	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.
ธาตุเจ้าเรือน	ธาตุไฟ			ธาตุดิน			ธาตุน้ำ			ธาตุลม		

ตารางที่ 2 ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะตามคัมภีร์วราโยคสารและหนังสืออายุรเวทศึกษา และค่าความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์หรือคำถามกับคำตอบ

คำถาม	คะแนน IOC ของการประเมินครั้งที่ 1	คะแนน IOC ของการประเมินครั้งที่ 2
หมวดที่ 1 ลักษณะบุคลิกที่แสดงออก		
รูปร่าง	0.67	-
ลักษณะผิวพรรณ	1.00	-
ผิวสัมผัส	1.00	-
สีผิว	0.33*	0.67
ผมสภาพทั่วไป (ที่ไม่ผ่านการทำเคมีใด)	0.67	-
ลักษณะเส้นผม	1.00	-
สีผม	0.00*	1.00
รูปร่างของฟัน	0.00*	0.67
สีของฟัน (ส่วนใหญ่)	0.00*	0.67
ลักษณะของฟัน	0.00*	ตัดออก
ความแข็งแรงของข้อต่อ	0.33*	1.00
รูปร่างข้อต่อ	0.00*	ตัดออก
การเคลื่อนไหวร่างกาย	0.67	-
อุณหภูมิของผิวหนัง	0.67	-
ปริมาณเหงื่อเมื่อออกกำลังกาย	0.00*	0.67
กลิ่นตัวเมื่อออกกำลังกาย	0.00*	0.67
สภาพอากาศที่ทนไม่ได้	1.00	-

คำถาม	คะแนน IOC ของ การประเมินครั้งที่ 1	คะแนน IOC ของ การประเมินครั้งที่ 2
ความทนต่อความเย็น	1.00	*
ความทนต่อความร้อน	1.00	-
การเรียนรู้สิ่งใหม่	0.67	-
ความจำ	0.67	-
ลักษณะการพูด	0.33*	0.67
น้ำเสียง	0.33*	1.00
การตัดสินใจ	1.00	-
รสของอาหารที่ชอบรับประทาน	0.67	-
รสของอาหารที่ไม่ชอบรับประทาน	0.67	-
ความฝัน	0.67	-
อารมณ์	1.00	-
หมวดที่ 2 ลักษณะพฤติกรรม		
การกินอาหาร	0.67	-
การย่อยอาหาร	0.67	-
ระดับความหิว	0.67	-
ความทนต่อความหิว	0.67	-
การนอนหลับ	1.00	-
จำนวนครั้งของการขับถ่ายปัสสาวะ	0.67	-
ลักษณะการขับถ่ายอุจจาระ	0.67	-
ลักษณะอุจจาระ	1.00	-

ตารางที่ 3 เกณฑ์การตัดสินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะในแบบประเมิน

ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ	เกณฑ์การตัดสิน
ธาตุเดี่ยว (วาตะ, ปีตตะ, เสမหะ)	คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 50 เพียงธาตุเดียว
ธาตุหลัก-รอง (วาตะ-ปีตตะ, ปีตตะ-วาตะ, วาตะ-เสมหะ, เสมหะ-วาตะ, ปีตตะ-เสมหะ, เสมหะ-ปีตตะ)	คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 ทั้งหมด โดยมี 2 ธาตุที่มีคะแนนมาก
ธาตุรวม (วาตะ-ปีตตะ-เสมหะ)	คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 ทั้งหมดโดยทั้ง 3 ธาตุมีคะแนนใกล้เคียงกัน

วิจารณ์

การพัฒนาแบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะทางการแพทย์แผนไทยนี้เป็นการศึกษาครั้งแรก ซึ่งรวบรวมจากคัมภีร์และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านเวชกรรมแผนไทยมาออกแบบเพื่อให้ได้แบบประเมินที่ครอบคลุมในการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ และใช้ประเมินได้ง่าย ส่วนการประเมินธาตุเจ้าเรือนกำเนิดในคัมภีร์ประถมจินดาจะกำหนดจากเดือนปฏิสนธิ ซึ่งคนส่วนใหญ่มักจำเพียงเดือนเกิด ผู้วิจัยจึงจัดทำตารางนัยย้อนหลังจากเดือนเกิด 9 เดือนเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ แต่ยังคงองค์ความรู้ตามคัมภีร์ อาทิเช่น “*สตรีตั้งครรภ์เดือน 5, 6, 7 ลักษณะเตโชธาตุ*”³ ซึ่งตรงกับเดือน 1, 2, 3 ในเดือนไทย และตรงกับเดือนธันวาคม, มกราคม, กุมภาพันธ์ในเดือนสากล

พบว่า การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์หรือคำถามกับคำตอบในแบบประเมินอยู่ในเกณฑ์ดี ผู้ทำแบบประเมินสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายกว่าการใช้ภาษาเดิมในคัมภีร์ เพราะแบบเดิมผู้ประเมินที่ขาดประสบการณ์การทำงานทางการแพทย์แผนไทยอาจตีความคลาดเคลื่อนได้ เช่น “*ผู้ใดมีศีลตั้งมั่น อดกายพ พิวเน้ออ่อนนารัก ผมเลอียด... ผู้นั้นชื่อว่าเสมหะปรกติ*”⁴ ซึ่งในที่นี้ “*ศีล*” หมายถึง นิสัยหรือพฤติกรรมไม่ใช่ความหมายในทางธรรมะ การปรับปรุงภาษาจึงช่วยให้ผู้ทำแบบประเมินเกิดความเข้าใจตรงกันและการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น เช่น บางประเด็นจากในคัมภีร์ที่ไม่สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น ลักษณะปิตตะ “*มีความกล้าหาญมาก แต่ไม่ค่อยอดทนในการทำสงคราม*”⁴ จึงเปลี่ยนเป็น “*อารมณ์ที่โกรธ ใจร้อน*” ทำให้ขาดความอดทนต่อระยะเวลาที่ยาวนานในสงคราม ซึ่งต้องอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ตีความถึงอารมณ์ “*ที่มักโกรธ*” “*ใจร้อน*” มาเป็นตัวเลือกคำตอบในแบบประเมิน ซึ่งการตีความนี้ทำให้การวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนชัดเจนและตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

การอธิบายลักษณะของแต่ละธาตุเป็นการแสดงออกของบุคลิกซึ่งอ้างอิงตามธรรมชาติ ดังเช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค⁷ อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของแต่ละธาตุ ดังนี้ “*ปฐวีธาตุนั้นและประสมกับอาโปธาตุนั้น*

อาโปธาตุชิมซาบแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยแห่งการให้ดำรงมั่น” บุคคลที่มีลักษณะของธาตุเสมหะ จึงมีรูปลักษณ์ภายนอกที่ความหนักแน่นมั่นคง น้ำหนักตัวมาก ผมหดดำ เสียงดังฟังชัด และ “*เตโชธาตุเป็นเครื่องให้อบอุ่น*” จึงมีลักษณะเป็นคนใจร้อน ผิวมัน ผมหงอกเร็ว หิวบ่อย และ “*วาโยธาตุเป็นเหตุเคลื่อนไหว*” จึงมีลักษณะเป็นคนอ่อนไหวโลเล รูปร่างโปร่ง ผอมบาง เคลื่อนไหวเร็ว พุดเร็ว อาจสูงมากหรือเตี้ยมากจากลักษณะที่ไม่แน่นอนได้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเรื่องข้อคำถามบางข้อ ยังขาดความชัดเจน เช่น ลักษณะผิวพรรณ แห้ง/ นุ่ม/ นุ่มชุ่มชื้น ซึ่งไม่มีค่ามาตรฐานในการวัดที่ชัดเจนแต่ในปัจจุบันมีเครื่องมือตามหลักวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์ ซึ่งค่าการวัดทางกายภาพเหล่านี้ควรมีศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การประเมินทำได้ง่ายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น และการศึกษาแบบประเมินการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนในอาสาสมัครจำนวนมากต่อไป

สรุป

แบบประเมินธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะที่พัฒนาขึ้นผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์หรือคำถามกับคำตอบอยู่ในเกณฑ์ดี การประเมินทำได้สะดวก และแม่นยำมากขึ้น สามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการวิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือนปกติลักษณะ เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนสนับสนุนจากทุนพัฒนาการวิจัยคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล บริหารจัดการโดยหน่วยงานประจำสูการวิจัย ขอขอบคุณสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์สำหรับสถานที่เก็บข้อมูล อาจารย์สุภาวดี ตั้งจิตเจริญ อาจารย์สิริกานต์ ภูโปร่ง และอาจารย์ทัพพะเทพ ทิพย์เจริญธัม ที่สละเวลาตรวจสอบคุณภาพแบบประเมิน รศ.พญ.จุฬิตา โฉมฉาย ที่สละเวลาตรวจบทคัดย่อ อาจารย์สุกส์สลี บุรณะทรัพย์ขจร ที่ให้คำปรึกษาการ

เขียนโครงการ และ ผศ.ดร. จุฬาลักษณ์ โกมลตรี ผู้ให้ คำปรึกษาในการออกแบบและตรวจสอบแบบประเมิน

เอกสารอ้างอิง

1. โรงเรียนอายุรเวทธารัง สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะ
แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. การแพทย์
แผนไทยในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล. กรุงเทพฯ:
ศุภนิชการพิมพ์; 2442. หน้า 5-7
2. สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราช พยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล. การแพทย์แผนไทยประยุกต์กับการพัฒนาการ
แพทย์แผนไทยให้ยั่งยืน 2554. กรุงเทพฯ : ศุภนิชการพิมพ์; 2554.
3. มุลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมโรงเรียนอายุรเวทธารัง
สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์. ตำราการแพทย์ไทยเดิม
(แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับอนุรักษ์) เล่มที่1 ฉบับชำระ พ.ศ.2550.
กรุงเทพฯ: ศุภนิชการพิมพ์; 2550. หน้า 229
4. ชุนนิตเทสสุชกิจ [นิตเทส (ถมรัตน์) พุ่มชูศรี]. อายุรเวทศึกษา
(วิชาแพทย์แผนโบราณ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พร้อม
จักรการพิมพ์, 2516.
5. พิศณุประสาตเวช, พระยา. เวชศึกษาแพทย์สังเขป. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไทย; ร.ศ 127
6. Rovinelli, Richard J., Hambleton, Ronald K. On the Use of
Content Specialists in the Assessment of Criterion-Refer
enced Test Item Validity. Note: Paper presented at the Annual
Meeting of the American Educational Research Association
(60th, San Francisco, California, April 19-23, 1976)
7. สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). คัมภีร์วิสุทธิมรรค
พระพุทธโฆสเถระ วจนา. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส; 2554. หน้า 231-236.